

Media for All Young Journalists Competition

Finansijski problemi odlažu osamostaljivanje mladih od roditelja

Izradili: Katarina Baletić i Nevena Pataković iz Beograda i Teodor Gjerga iz Skadra

Media for All Young Journalists Competition

Winning Entry

Finansijski problemi odlažu osamostaljivanje mladih od roditelja

Izradili: Katarina Baletić i Nevena Pataković iz Beograda i Teodor Gjerga iz Skadra

Ekonomске perspektive mladih u Srbiji i Albaniji i dalje su ograničene i često su glavni faktor koji ih sprečava da se ranije osamostale u njihovim dvadesetim

©Mat Wright

Iseljavanje iz porodičnog doma zahtijeva detaljne kalkulacije, planiranje i ponekad srećne okolnosti, kao i dosta odlaganja ako ste mlad čovjek/ žena u Srbiji ili Albaniji. Uz često nestabilne i nisko plaćene poslove, mladi koji žele da se osamostale - žive samostalno ili sa partnerom - jedva spajaju kraj s krajem. Neki odlučuju da sačekaju bolji trenutak, dok se drugi odlučuju da se zatrpaju poslom.

Za dvadesetšestogodišnju Marinu, osamostaljivanje prije tri godine predstavljalo je veoma zahtjevan korak. Prisjećajući se sopstvenih iskustava, kao i svega onoga kroz šta su njeni prijatelji i kolege koji su prošli kroz isto iskustvo rekli, naglasak je stavila na finansijske poteškoće sa kojima se mladi u Srbiji suočavaju.

„Mladi su uslovljeni da rade kao volonteri i obavljaju niskoplaćene poslove. A onda se postavlja pitanje zašto mladi [odlaze iz zemlje](#). Nemoguće je da iznajmite stan u Beogradu, živite samostalno i imate prvi posao ako je prosječna početna plata 40.000 dinara (340 eura)", kaže Marina, koja radi kao urednica časopisa za mlade i doktorand je na studijama dramskih umjetnosti.

Kombinovanje posla i studija i život u glavnom gradu Srbije za nju se čini izvodljivim usljed nečega što ona naziva „srećnom okolnošću" a to je što su njeni roditelji bili u mogućnosti da joj obezbijede stan. Dodala je da se razvoj njene veze „savršeno uklopio" u pogledu tajminga i da je to uticalo na njenu odluku da se odseli od roditelja.

„Sve to je uticalo da se ohrabrim da postanem samostalna, jer tada niste sami, već ste sa nekim i to nije teško. Definitivno, da sam odlučila da živim sama, to bi se desilo mnogo kasnije i bilo bi teže, posebno u ekonomskom smislu", objasnila je.

Tridesetjednogodišnji Ersi iz albanskog grada Skadra doživio je slične finansijske poteškoće pri započinjanju samostalnog života van porodičnog doma. On i njegova supruga, koji su se vjenčali prije šest mjeseci, sada moraju da rade tri posla kako bi pokrili mjesečne životne troškove, a kako kaže, čak i to nije dovoljno.

„Kao mlad par, na kraju svakog mjeseca moramo da platimo zakup stana. Sa dvije plate, meni je nemoguće da pokrijem mjesečne troškove," rekao je Ersi dodajući da pošto mora toliko da radi, ima zaista malo preostalog vremena da provodi kvalitetno porodično vrijeme sa svojom suprugom.

Želje i stvarnost

Nakon završetka formalnog obrazovanja, šanse za pronalaženje dobro plaćenog posla i napuštanje porodičnog doma nisu na visokom nivou u ove dvije zemlje na Zapadnom Balkanu. Podaci Eurostat-a pokazuju da u Srbiji mladi imaju u prosjeku 31 godinu kada odluče da napuste roditeljski dom, što je značajno iznad prosjeka, budući da u Evropskoj uniji mladi napuštaju kuću svojih roditelja sa 26 godina. U Albaniji nema dostupnih istraživanja o tome sa koliko godina u prosjeku ljudi napuštaju roditeljski dom, ali [neke studije sugerišu](#) da je to između 26. i 29. godine.

Nemanja Vuksanović, istraživač saradnik pri Fondaciji za razvoj ekonomske nauke u Beogradu, objasnio je kako neadekvatni uslovi rada i zarade čine mlade finansijski slabim.

„Čak iako nađu posao, mladi se suočavaju sa negativnim stavovima u vidu zarade, u pogledu ugovora koje dobijaju, a istraživanje je pokazalo da mladi u Srbiji, nakon što nađu posao, imaju niže plate u poređenju sa prosečnom zaradom koju ostvaruje radno sposobno stanovništvo i ta razlika iznosi do 40 %”, rekao je dodajući da mladi uglavnom dobijaju ugovore na određeno vrijeme, rade prekovremeno neplaćene sate i često se zapošljavaju u neformalnom sektoru gde ne uživaju zaštitu države u pogledu socijalne i zdravstvene zaštite.

„Nakon završetka procesa školovanja, mladoj osobi u Srbiji potrebno je skoro dve godine da dobije prvi stabilan posao. Situacija u Evropskoj uniji je takva da mlada osoba, nakon u proseku perioda od sedam meseci, dobija prvo kvalitetno radno mjesto. Kada je reč o zemljama u regionu, odnosno zemljama Zapadnog Balkana, situacija je u velikoj meri slična u odnosu na ove pokazatelje”, naveo je Vuksanović.

Ekonomista i psiholog iz Tirane, Altin Nika, objašnjava kako mladi odrasli ljudi prirodno žele da se samoostvare i postanu samostalni ili da formiraju sopstvenu porodicu, ali da ta želja nije usklađena sa potrebnim preduslovima.

„U svijetu je potpuno normalna stvar da sa 18 godina želite da izađete iz porodičnog gnijezda i kreirate sopstveni život”, kaže on.“ Ono što je razlika između mladog

čovjeka u Evropi koji ima mogućnost da bude samostalan, jeste što mladi čovjek u Albaniji za to nema mogućnost. Razlozi su ekonomske prirode, i društvene prirode, ali najviše ekonomske.

Nova ekonomija, portal iz Srbije, je na svojoj platformi organizovala anketu koju je popunilo preko 350 mladih čitalaca. Jedna trećina ispitanika bila je starosti između 18 i 22 godine, 35 % između 23 i 26 godina, dok je 31,5 procenata bilo starosti između 27 i 30 godina.

Najveći broj njih izjavio je da su trenutno nezaposleni (32,4%), nešto manje je reklo da imaju ugovor o stalnom zaposlenju (30,1%), manje od četvrtine (23,1%) izjavilo je da imaju nesiguran posao, dok je najmanji broj mladih (14,4%) rekao da su frilenseri. Više od polovine mladih koji su popunili anketu (60%) ne živi sa roditeljima, dok 40% još uvijek živi u kući svojih roditelja.

Ispitanici su najčešće izjavljivali da žive sa roditeljima jer nemaju dovoljno novca za samostalan život. Mladi ispitanici su podijeljeni u pogledu količine novca koji bi im bio dovoljan za započinjanje samostalnog života.

Nika je dodao da u takvim okolnostima, za veliki broj mladih u Albaniji koji bi u idealnom slučaju bili samostalni kada bi ekonomski uslovi bili bolji, roditelji još uvijek obezbjeđuju osnovne životne potrebe, npr. plaćaju telefonske račune i daju im džeparac za društveni život.

„U svijetu u kome je u cjelosti nesigurno kako će stvari izgledati kada sutra budete sami, veliki broj mladih ima bojazan i bira da ostane u porodičnom gnijezdu, gdje ne moraju da plaćaju zakup stana, gdje imaju hranu na stolu zajedno sa svojom porodicom. Ako rade i imaju malu platu, onda se plata kombinuje sa penzijom roditelja, te su u nekom obliku troškovi niži i uživaju veću slobodu. Ako ih pitate, njihova želja je sigurno da budu samostalni.“

Izgledi za zapošljavanje i stanovanje

Nedostatak adekvatnih sredstava za iznajmljivanje stana i nedovoljno plaćeni poslovi su glavne prepreke za samostalnost mladih, potvrdila je Jovana Božičković iz Nacionalnog saveta za mlade u Srbiji. Ona je dodala da je takođe prisutan nedostatak javnih sredstava i sistematične državne politike po ovom pitanju, uz istovremeno, nepovoljne uslove rada.

„Mladi obično nemaju ugovor o stalnom zaposlenju, i kad imaju, to je obično na određeno vreme”, navela je ističući da su ugovori o autorskom djelu i školarine, kao i neregistrovana ili gotovinska plaćanja česte pojave kada je riječ o izvorima prihoda mladih u Srbiji.

„Jako je važno da samo 15 procenata mladih ima prihode iznad prosečne zarade u Srbiji, dok oko 20 procenata mladih ima neke prihode, što dovodi do činjenice da skoro 60 % mladih nema nikakve prihode,” rekla je Božičković, podsjećajući na nalaze iznesene u [„Alternativnom izveštaju o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji za 2021”](#).

U izvještaju se navodi da samo 10 procenata mladih živi u sopstvenim stanovima, dok velika većina mladih (65%) živi u porodičnom stanu, a 20 procenata u iznajmljenom stanu.

Istraživanje [„Mladi u Srbiji”](#), koje je objavila Fondacija Friedrich Ebert 2019. godine, navodi da 76 procenata mladih starosti između 18 i 29 godina, živi sa jednim ili oba roditelja. Ova grupa je iznijela da su razlozi ograničena finansijska sredstva koja imaju na raspolaganju. Podaci za [Albaniju pokazuju da 82 procenta](#) mladih živi sa svojim roditeljima.

Više od jedne petine nezaposlenih u Republici Srbiji su mladi starosti 15 do 30 godina. Prema zvaničnim podacima Nacionalne službe za zapošljavanje Republike Srbije, broj mladih koji su bili nezaposleni u aprilu 2021. godine iznosio je 115.533, što predstavlja oko 21 % ukupnog broja nezaposlenih u zemlji. U poređenju sa prethodnom godinom, nezaposlenost mladih uvećana je za 10 procenata. U Albaniji, 19,9 procenata mladih (starosti između 15 i 29 godina) je nezaposleno, dok ukupna stopa nezaposlenosti u zemlji iznosi 11,6 procenata.

Troškovi života

Prosječna zarada za avgust 2021. godine u Srbiji iznosila je 64.639 dinara (550 eura). Prosječna neto zarada za isti period iznosila je 49.933 dinara (425 eura), što znači da je 50 % zaposlenih ostvarivalo zaradu do ovog iznosa. Udio mladih u radnoj snazi u Republici Srbiji je veoma nizak prema evropskim standardima. Broj mladih koji pripadaju NEET kategoriji (mladi koji nisu zaposleni, niti su u procesu obrazovanja ili obuke) iznosio je 18,9 procenata u 2019. i smanjen je za 5,6 procentnih poena u poređenju sa 2015. godinom, pokazuje Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period 2021 – 2026 koju je objavila Nacionalna služba za zapošljavanje.

Prelazak iz sistema školovanja na prvi stabilan posao u Srbiji traje veoma dugo vremena, skoro dvije godine. To je mnogo duže od 5,6 mjeseci koliko je mladom čovjeku ili ženi potrebno da pronađe svoj prvi posao po završetku školovanja u EU. Duže trajanje prelaska u svijet rada utiče na godine starosti kada mladi pojedinci napuštaju roditeljski dom i započinju samostalni ili život sa partnerom. Trenutno, u trenutku kada započinju samostalan život u Srbiji, oni su šest godina stariji od svojih vršnjaka u EU.

U drugom tromjesečju 2021. godine, stopa zaposlenosti stanovništva starosti 15 do 64 godine iznosila je 61 % u Albaniji. Tokom ovog tromjesečja, ukupan broj zaposlenih povećan je za jedan procenat u poređenju sa drugim tromjesečjem 2020. godine, i za 2,9 procenata u poređenju sa prvim tromjesečjem 2021. godine. Stopa nezaposlenosti smanjena je za 2,5% u poređenju sa istim tromjesečjem 2020. godine i za 2 procenta u poređenju sa prethodnim tromjesečjem.

Samostalan život je preskup

Iako bi to želio, dvadesetšestogodišnji Brian još uvek nije preduzeo veliki korak u svom životu u smislu samostalnog života, odvojeno od svojih roditelja. Čak i sa dva posla ne uspijeva da ostvari dovoljno prihoda da bude samostalan i stvara sam svoju budućnost.

„Da ja biram, živio bih sam, ali ovdje u Skadru je to jako teško učiniti. Imam dobar posao ali to i dalje nije dovoljno jer su plate u Albaniji niske i ne mogu da živim od plate“, rekao je dodajući da kada neko živi sam, kao što bi i on volio, obavezan je da plaća stanarinu, račune za električnu energiju, vodu i druge račune, kao i za hranu i druge potrepštine.

„Pričam o tome kako bih volio da živim sam, jer kada ste u paru, imate druge obaveze i morate više da zarađujete. To je jako teško ostvariti u Albaniji.“

Anketa Nove ekonomije, portala iz Srbije, pokazala je da većina mladih (34%) smatra bi iznos između 50 i 70.000 dinara (425- 595 eura) bio dovoljan da se odvoje od svojih roditelja, dok ih nešto manje (33%) smatra da bi im 70- 90.000 dinara (595- 765 eura) bilo dovoljno da bi se odselili. Nešto više od četvrtine ispitanika (27%) smatra da bi im samo mjesečna plata od preko 90.000 dinara (765 eura) omogućila da se odsele.

Mladi koji više ne žive sa svojim roditeljima obično žive sami, sa djevojkom ili dečkom ili sa cimerom. Preko 60 procenata mladih živi u iznajmljenim stanovima, dok 15 procenata živi u stanovima koje su naslijedili.

Međutim, iako žive samostalno, mladi i dalje zavise od svojih roditelja. Samo polovina ispitanika koji ne žive u roditeljskom domu smatra sebe finansijski nezavisnim.

Da bi u Skadru iznajmio stan potrebno mu je između 12.000 do 18.000 albanskih leka (100- 150 eura), dok je u glavnom gradu Tirani za to potrebno između 200 i 250 eura. Prosječna bruto zarada u Albaniji u javnom sektoru iznosi oko 550 eura, dok je u privatnom 410 eura. Minimalna zarada u Albaniji iznosi 245 eura.

Dvadesetsedmogodišnji diplomirani gastronom, Miloš iz Beograda, suočava se sa istim problemom. Nije teško pronaći posao u katering sektoru ali ono što može da zaradi je nedovoljno, jer da bi zaradio dovoljno neko mora da uloži dosta vremena,

što sa druge strane skraćuje kvalitetno vrijeme koje može da provede samostalno ili sa prijateljima i porodicom.

„Mladi u Beogradu generalno ne mogu da rade za manje od 80 - 90 hiljada dinara (680- 765 eura) ako žele da se osamostale. Sve ispod toga nije dovoljno za samostalan život. Kada mladi uvide koliko samo treba da plate za račune u Beogradu i da drugi deo plate odlazi samo na namirnice, to ih demotiviše da se isele od roditelja i počnu samostalno da žive”, kaže on.

Samostalan život za dvadesetčetvorogodišnju studentkinju master studija hemije u Beogradu, Oliveru, znači da bi se oslanjala samo na sebe za novac i stanovanje. Ona još uvijek živi sa svojim roditeljima i opterećena je obavezama na fakultetu, tako da još uvijek ne traži posao.

„Nekako je prirodno da nakon 25. godine, kada diplomirate na fakultetu i odlučite čime želite da se bavite u životu, pronađete posao, živite odvojeno od roditelja i ne budete finansijski zavisni”, rekla je Olivera, ali je dodala da smatra da mladi u Srbiji nisu tokom studija dovoljno pripremljeni da neposredno sa studija pređu na traženje posla.

„Profesori i mentori bi mogli da nam objasne kako da se lakše organizujemo nakon završetka studija i kome da se obratimo,” rekla je objašnjavajući da nedostatak finansijskih sredstava smatra najvećom preprekom za započinjanje samostalnog života.

„Koliko sam čula, država je pokrenula program [„Moja prva plata“](#), namenjen diplomcima koji nemaju radnog iskustva ili poseduju do šest meseci radnog iskustva, ali po mom mišljenju, to nije dovoljno. Program može da nam pruži prvi posao i prvu platu, ali ako je ta plata minimalna zarada, ne možete da se osamostalite u smislu da sami plaćate stan, račune, život u Beogradu ili bilo kom drugom većem gradu”, rekla je Olivera.

Navela je da veliki broj njenih kolega čije porodice ne žive u Beogradu, ali finansiraju njihove studije, ponekad prolongira master studije samo da bi ostali u

studentskom domu. Za nju je ideja odlaska od roditelja i iznajmljivanje stana u kome bi živjela sama u svom rodnom gradu manje stresna ideja nego za njene vršnjake, čije porodice žive negdje drugdje.

„Imam neku sigurnost čak i da stvari ne ispadnu dobro s poslovne strane, ja imam gde da se vratim,“ navela je Olivera.